

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลของจังหวัดอุดรดิตถ์
Operations of the Center for Service and Agricultural Technology Transfer in
Uttaradit Province

สมพร แสนมณี (Somporn Sanmanee) * บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan) **

จินดา ขลิบทอง (Jinda Kliptong) ***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หาดกรวด และตำบลท่ามะเฟือง จังหวัดอุดรดิตถ์ (2) สภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้บริการ (3) ความพึงพอใจของเกษตรกรด้าน องค์ประกอบศูนย์บริการฯ (4) ความพึงพอใจของเกษตรกรในการใช้บริการ (5) ความคาดหวังของเกษตรกรผู้ให้บริการ (6) ปัญหา และข้อเสนอแนะในการให้บริการ (7) แนวทางการพัฒนาศูนย์บริการ ฯ

ประชากรที่ศึกษา (1) คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หาดกรวด และ ตำบลท่ามะเฟือง จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวน 47 ราย กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ฯแบบเจาะจง จำนวนศูนย์ละ 10 ราย (2) ประชากรของตำบล หาดกรวด และตำบลท่ามะเฟือง จังหวัดอุดรดิตถ์ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร จำนวน 2,317 ราย การคำนวณกลุ่ม ตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่าง 596 ราย เก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป อธิบายข้อมูลโดย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการฯทั้งสองแห่งมีสถานที่ตั้งเป็นเอกเทศสะดวก ต่อการมารับบริการ มีความสะอาด เป็นสัดส่วน มีเจ้าหน้าที่ประจำพร้อมให้บริการ มีข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน มีการประชุม คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯทุกๆ เดือน เพื่อนำมติที่ประชุมไปใช้ในการปฏิบัติงาน จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรโดยจัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้และค้นหาปัญหาของเกษตรกร จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรทั้งแผนถ่ายทอดเทคโนโลยี แผนลงทุน และแผนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และขอสนับสนุนงบประมาณจากภายนอก วิทยากรประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีมีความเชี่ยวชาญ เนื่องจากเป็นอาชีพประจำของ วิทยากร มีการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยี มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานและข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ผ่านหอกระจายเสียง มีการสนับสนุนวิทยากรให้มาจัดอบรม ให้บริการเกษตรกรด้านข้อมูลทางวิชาการ การผลิตสาร ชีวภัณฑ์ ให้คำปรึกษาปัญหาทางการเกษตร การตรวจวิเคราะห์ดิน น้ำ และเอกสารชีวภัณฑ์ให้กับเกษตรกรโดยไม่คิดค่าบริการ เกษตรกรผู้ให้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเกิดครั้งเป็นชาย มีช่วงอายุ 41 - 50 ปี ระดับ การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก คืออาชีพเกษตรกรรวม มีจำนวนสมาชิกที่ทำการเกษตร 2 ราย รายได้ทางการเกษตรของ เกษตรกรไม่เกิน 80,000 บาท พื้นที่ทำการเกษตรไม่เกิน 10 ไร่ เป็นที่ของตนเอง และเป็นโฉนด ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์บริการฯ อยู่ ในช่วง 1.1 - 3 กิโลเมตร ความถี่ในการใช้บริการศูนย์บริการฯ ใช้บริการจำนวน 2 ครั้ง ความพึงพอใจในด้านองค์ประกอบของ ศูนย์บริการฯโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจของการใช้บริการศูนย์บริการฯโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความคาดหวัง ของเกษตรกรที่มารับบริการจากศูนย์บริการฯโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านการใช้บริการศูนย์บริการฯโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ข้อเสนอแนะคือ สบกด.ควรออกหน่วยประชาสัมพันธ์ มีเอกสารทางวิชาการแจก ให้การสนับสนุนโครงการต่างๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล แนวทางการพัฒนาศูนย์บริการฯ คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการฯควรมีการแบ่งหน้าที่ กันอย่างชัดเจน จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีควรมีมากขึ้น การประชาสัมพันธ์ควรกระจายให้ทั่วถึง

คำสำคัญ: การดำเนินงาน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อุดรดิตถ์

* หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช nokjaree@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th

***รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) operations of the Center for Service and Agricultural Technology Transfer in Had Kruad Sub-District and Tha Mafuang Sub-District in Uttaradit Province (2) socio-economic circumstance of farmers who used services (3) satisfaction of farmers toward the Center's composition (4) satisfaction of farmers toward the Center's rendering services (5) expectation of farmers who used services (6) problems and suggestions for the Center's services (7) development directions for the Center.

Research population: (1) A number of 47 Board Members of the Center for Service and Agricultural Technology Transfer in Had Kruad Sub-District and Tha Mafuang Sub-District, Uttaradit Province and a number of 10 Board Members from each Center were selected as samples through purposive sampling. (2) Population in of Had Kruad Sub-District and Tha Mafuang Sub-District, Uttaradit Province numbering 2,317 registered farmers. The Taro Yamane formula was used to calculate sample size with 95% of confidence level and 596 samples were found. Data was compiled by focus group discussion and interview. Qualitative and quantitative data analysis was conducted by computer programs. Data explanation included frequency, percentage, mean, standard deviation, minimum value and maximum value.

Research findings were as follows. Operations of the Board from two centers, the centers location was found ideally convenient for rendering services, clean, suitable partition, stationing staff ready for rendering services with precise and updated information. Monthly meeting was held and meeting resolutions were taken for further action, implementing agricultural development plan by organizing panels for knowledge sharing and surveying farmers' problems. The agricultural development plan composed of technology transfer plan, investment plan, restoration of environment plan, seeking budget from outside and seeking permanent professional resource person with expertise to attach the Center. There were monitor and evaluation of technology transfer, public relations of operations achievement and official information via public relations tower, registration support for community enterprise, providing farmers with academic information, producing bio substance, providing agricultural advice, soil and water analysis as well as offering bio substance to farmers free of charge. Over half of farmers or services users of the Center for Service and Agricultural Technology Transfer were male aging between 41-50 years. They completed lower primary education level. Their main occupation was farming. The number of agricultural farmer was 2 persons. Their income was not over 80,000 baht. Their agricultural occupied area was not over 10 rai owned by them with title deeds. The distance between their homes and the Center was 1.1-3 km. The frequency of visit to the Center was 2 times. Overall satisfaction towards the Center's composition was at medium level. Overall satisfaction towards using the Center's services was at high level. Overall expectation of farmers who used services at the Center was at high level. Their overall problem when using the Center's services was at low level. Suggestions were mobile public relations team with academic documents for distribution, continued support various projects to boost efficiency and effectiveness. In terms of development directions for the Center, the Board should clarify division of work, technology transfer sites should be set up more and public relations should be launched throughout the whole area.

Keywords: Operations, Sub-District Center for Service and Agricultural Technology Transfer, Uttaradit Province

* หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช nokjaree@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจักษ์แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th

***รองศาสตราจารย์ ประจักษ์แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

จากการเปลี่ยนกระบวนการในการพัฒนาการเกษตรที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) เกษตรกร สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการวางแผนพัฒนาตนเองในด้านการพัฒนาการเกษตร การเพิ่มมูลค่าสินค้าการเกษตร ปรับปรุงคุณภาพสินค้า วางแผนในการบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ดังนั้น จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของส่วนราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับท้องถิ่น ในการบริการด้านการพัฒนาการเกษตรที่มีการผสมผสานสามารถให้บริการแก่เกษตรกรที่เดียว (One Stop Service) และเป็นลักษณะบูรณาการ

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 ซึ่งได้เห็นชอบในหลักการโครงการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชนตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ โดยคำนึงถึงอาชีพหลักของเกษตรกรแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้บริการแก่เกษตรกร การวางแผนพัฒนาการเกษตรในระดับตำบล โดยมีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นผู้ดำเนินการ ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกษตรกรในท้องถิ่นมีรายได้ที่ดีและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถตัดสินใจในการผลิตการเกษตรด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และในปี พ.ศ. 2546 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ถ่ายโอนภารกิจของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในลักษณะการดำเนินงานร่วมกัน โดยรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนวิชาการและท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติและสนับสนุนงบประมาณ จากระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีการจัดตั้ง ศูนย์ฯ แล้วจำนวน 7,125 ศูนย์(กรมส่งเสริมการเกษตร สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2555)

จังหวัดอุดรธานีมีประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเกษตรกรมีความจำเป็นเป็นอย่างมากที่ต้องหาวิธีในการพัฒนาอาชีพของตนเองให้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้กลไกของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้แก่เกษตรกร

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลของจังหวัดอุดรธานี มีจำนวน 65 ศูนย์ ข้อด้อยที่สำคัญคือ การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลของจังหวัดอุดรธานียังไม่ดีเท่าที่ควร เช่น ขาดการบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุน ไม่มีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขาดการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเกษตรกร ไม่มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการเกษตร คณะกรรมการไม่ปฏิบัติงานตามภารกิจที่มอบหมาย ปฏิบัติงานช้า แต่ยังมีศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิบูลย์ ที่บริหารจัดการศูนย์ฯ ได้ดี จนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลดีเด่นของจังหวัดอุดรธานี ประจำปี พ.ศ. 2552 - 2554 จึงควรที่จะทำการศึกษาดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิบูลย์ และความพึงพอใจในการใช้บริการของเกษตรกร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปจัดทำเป็นองค์ความรู้และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ อื่นๆ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของเกษตรกรต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
2. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรในด้านองค์ประกอบของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรในการใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
5. เพื่อศึกษาความคาดหวังของเกษตรกรผู้ให้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
6. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
7. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง และตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- 1) คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 31 ราย และคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 16 ราย รวมเป็น 47 ราย กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ฯแบบเจาะจง จำนวนศูนย์ละ 10 ราย รวม 20 ราย
- 2) ประชากรของตำบลหาดกรวด อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร(ทบก. 01)กับกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 1,111 ราย และประชากรของตำบลท่ามะเฟือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร(ทบก.01)กับกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 1,206 ราย การคำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่าง 295 ราย และ 301 ราย ตามลำดับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีสองแบบ คือ แบบสัมภาษณ์กลุ่มคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ (1) ประวัติความเป็นมา การก่อตั้งศูนย์ฯ (2) บทบาทหน้าที่ การดำเนินงานศูนย์ฯ (3) การได้รับสนับสนุนงบประมาณ (4) จุดดี จุดด้อยและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ (5) แนวทางการพัฒนาศูนย์ฯ และแบบสัมภาษณ์ชนิดปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ (1) ข้อมูลพื้นฐานส่วน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บุคคล (2) ความพึงพอใจด้านองค์ประกอบของศูนย์ฯ (3) ความพึงพอใจในการใช้บริการศูนย์ฯ (4) ความคาดหวังของเกษตรกรที่มารับบริการศูนย์ฯ (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้บริการศูนย์ฯ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยจัดทำเวทีสนทนากลุ่มของคณะกรรมการศูนย์ฯละ 10 ราย และสัมภาษณ์เกษตรกรเป็นรายบุคคล จำนวน 596 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดหมวดหมู่ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏผลดังนี้

1. สรุปผลการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลของจังหวัดได้ผลสรุปดังนี้

1.1 ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหาดกรวด

1.1.1 ด้านความพร้อมของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหาดกรวด

ก) ศูนย์ฯหาดกรวดมีสถานที่ตั้งของศูนย์เป็นเอกเทศแยกออกจากเทศบาลหาดกรวดอย่างชัดเจน โดยตั้งเป็นอาคารชั้นเดียว จึงทำให้สะดวกต่อการมารับบริการของเกษตรกร อีกทั้งที่ทำการศูนย์ฯหาดกรวดสะอาด และมีการจัดสถานที่อย่างเป็นสัดส่วน มีจุดรับลงทะเบียนเมื่อเกษตรกรมารับบริการ มีเจ้าหน้าที่ประจำพร้อมให้บริการแก่เกษตรกรด้วยความสะดวกและรวดเร็ว

ข) ศูนย์ฯหาดกรวดมีข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน มีการแสดงข้อมูลให้เกษตรกรเห็นอย่างชัดเจนโดยการจัดบอร์ด เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูล

ค) คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯหาดกรวดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ฯจำนวน 31 ราย โดยทุกรายมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงาน มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์ฯทุกๆ เดือนเพื่อนำมติที่ประชุมไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยมีเลขานุการทำหน้าที่บันทึกผลการประชุม

ง) ศูนย์ฯหาดกรวดมีการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาปัญหาของเกษตรกรร่วมกับเทศบาลหาดกรวดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบลให้ครบทุกด้าน ทั้งแผนถ่ายทอดเทคโนโลยี แผนลงทุน และแผนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม มีการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก

1.1.2 การบริหารจัดการด้านการพัฒนาเกษตรกร

ก) ศูนย์ฯหาดกรวดมีวิทยากรประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีความเชี่ยวชาญ มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นอาชีพประจำของวิทยากร โดยการจัดทำทะเบียนผู้มารับการถ่ายทอดความรู้เพื่อใช้ในการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ข) ศูนย์ฯหาดกรวดมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ทันสมัยแก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอและมีการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีว่าเกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ได้หรือไม่

ค) คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯหาดกรวด มีการเยี่ยมชมจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้คำปรึกษาและกระตุ้นให้วิทยากรประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีมีการพัฒนาปรับปรุงจุดถ่ายทอดฯ อยู่เสมอ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ง) ศูนย์ฯ หาดกรวด มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ผ่านหอกระจายเสียงของเทศบาล หอกระจายเสียงของแต่ละหมู่บ้าน

จ) ศูนย์ฯ หาดกรวด มีการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้มีการจดทะเบียน และผลักดันผลิตภัณฑ์จนได้รับคัดสรรผลิตภัณฑ์ระดับสี่ดาว

ฉ) ศูนย์ฯ หาดกรวด มีการให้บริการเกษตรกร ด้านข้อมูลทางวิชาการ การผลิตสารชีวภัณฑ์ มีบริการให้คำปรึกษาปัญหาทางการเกษตร มีปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เชื้อราชีวเวอร์เรีย เชื้อราไตรโคเดอร์มา เชื้อแบคทีเรีย บาซิลลัส ซับทีลีส เชื้อแบคทีเรีย บาซิลลัส ทูริงเอนซิส แบคทีเรีย บาซิลลัส เมกกาทีเรียม แจกฟรีให้กับเกษตรกร

1.2 ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลท่ามะเพือง

1.2.1 ด้านความพร้อมของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลท่ามะเพือง

ก) ศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีสถานที่ตั้งของศูนย์เป็นเอกเทศแยกออกจากองค์การบริหารส่วนตำบล ท่ามะเพืองอย่างชัดเจน โดยตั้งเป็นอาคารห้องแถวชั้นเดียว อยู่ด้านหน้าอาคารองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะเพือง จึงทำให้สะดวกต่อการมารับบริการของเกษตรกร อีกทั้งที่ทำการศูนย์ฯ ท่ามะเพืองสะอาด ภายในมีห้องสมุดและมี internet ชุมชนไว้บริการเกษตรกร มีจุดรับลงทะเบียนเมื่อเกษตรกรมารับบริการ มีเจ้าหน้าที่ประจำพร้อมให้บริการแก่เกษตรกรด้วยความสะดวกและรวดเร็ว

ข) ศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน มีการแสดงข้อมูลให้เกษตรกรเห็นอย่างชัดเจนโดยการจัดบอร์ด เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูล

ค) คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์จำนวน 16 ราย โดยทุกรายมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงาน มีการแบ่งหน้าที่ให้กับคณะกรรมการบริหารศูนย์ตามความถนัด มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์ทุกๆ เดือนเพื่อนำมติที่ประชุมไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยมีเลขานุการทำหน้าที่บันทึกผลการประชุม

ง) ศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาปัญหาของเกษตรกรร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะเพืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบลให้ครบทุกด้าน ทั้งแผนถ่ายทอดเทคโนโลยี แผนลงทุน และแผนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม มีการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก

1.2.2 การบริหารจัดการด้านการพัฒนาเกษตรกร

ก) ศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีวิทยากรประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีความเชี่ยวชาญ มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นอาชีพประจำของวิทยากร โดยการจัดทำทะเบียนผู้มารับการถ่ายทอดความรู้เพื่อใช้ในการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ข) ศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ทันสมัยแก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอและมีการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีว่าเกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ได้หรือไม่

ค) คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ท่ามะเพือง มีการเยี่ยมชมจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้คำปรึกษาและกระตุ้นให้วิทยากรประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีมีการพัฒนาปรับปรุง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

จุดถ่ายทอดฯ อยู่เสมอ

ง) ศูนย์ฯ ทามะเพื่อจะมีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ผ่านหอกระจายเสียงของแต่ละหมู่บ้าน

จ) ศูนย์ฯ ทามะเพื่อจะมีการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้มีการจดทะเบียน

ฉ) ศูนย์ฯ ทามะเพื่อจะมีการให้บริการเกษตรกร ด้านข้อมูลทางวิชาการ มีบริการให้คำปรึกษา ปัญหาทางด้านการเกษตร บริการการวิเคราะห์ดินวิเคราะห์น้ำ บริการให้ยืมเครื่องมือทางการเกษตร/อุปกรณ์ทางการเกษตรให้กับเกษตรกร โดยไม่คิดค่าบริการ

ช) คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ จัดเวรเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ ณ ศูนย์ฯ เลขานุการศูนย์ฯ เข้ามาปฏิบัติหน้าที่อาทิตย์ละ 2 วัน

2. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

โดยภาพรวมพบว่าเกษตรกรผู้ให้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเกินครึ่ง เป็นชาย มีช่วงอายุ 41 - 50 ปี รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 51 - 60 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาชีพหลักคืออาชีพเกษตรกรกรรม มีจำนวนสมาชิกที่ทำการเกษตร 2 ราย รองลงมาจำนวนสมาชิกที่ทำการเกษตร 1 ราย

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของผู้ใช้บริการศูนย์ พบว่ารายได้ทางการเกษตรของเกษตรกรไม่เกิน 80,000 บาท รองลงมารายได้อยู่ในช่วง 80,001 - 160,000 บาท เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรไม่เกิน 10 ไร่ รองลงมาอยู่ในช่วง 11-20 ไร่ ลักษณะการถือครองเป็นของตนเอง รองลงมาเช่าของผู้อื่นทำ ลักษณะสิทธิการถือครองที่ดิน เป็นโฉนด รองลงมาเป็น นส.3.ก

ปัจจัยทางด้านสังคมของผู้ใช้บริการพบว่า ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์ฯ อยู่ในช่วง 1.1 - 3 กิโลเมตร รองลงมา ระยะทางในช่วง 3.1 - 5 กิโลเมตร ความถี่ในการใช้บริการศูนย์ฯ ใช้บริการจำนวน 2 ครั้ง รองลงมาจำนวนมากกว่า 4 ครั้ง

3. ความพึงพอใจด้านองค์ประกอบของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

โดยภาพรวมความพึงพอใจของเกษตรกรด้านองค์ประกอบของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกประเด็นความพึงพอใจของเกษตรกรด้านองค์ประกอบ ของศูนย์ฯ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) ทำการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (2) คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (3) วิทยาการประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ (1) ความพึงพอใจด้านข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (2) แผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล (3) จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิตการเกษตร (4) สมาชิกของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

4. ความพึงพอใจในการใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

โดยภาพรวมความพึงพอใจของในการใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกประเด็นความพึงพอใจของในการใช้บริการศูนย์ฯ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) การขึ้นทะเบียนเกษตรกร (2) ความสะดวกในการรับบริการจากศูนย์ฯ (3) การขึ้นทะเบียนผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ 3 ชนิด (4) การให้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

คำปรึกษาทางด้านการเกษตร (5) การขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการ (6) การประชาสัมพันธ์ (7) การขึ้นทะเบียนการปลูกพืชรายเดือน (8) จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ส่วนความพึงพอใจในระดับปานกลาง ได้แก่ (1) การให้บริการด้านการบริการข้อมูลต่างๆ (2) การเยี่ยมชมเกษตรกร (3) การมีศูนย์เรียนรู้ในชุมชน (4) การเตือนภัยต่างๆ (6) การได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

5. ความคาดหวังของเกษตรกรที่มารับบริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

โดยภาพรวมความคาดหวังของเกษตรกรที่มารับบริการจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกประเด็นความคาดหวังของการใช้บริการศูนย์อยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) การขึ้นทะเบียนเกษตรกร (2) การให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตร (3) ความสะดวกในการรับบริการจากศูนย์ (4) การประชาสัมพันธ์ (5) การถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร (6) การขึ้นทะเบียนผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ 3 ชนิด (7) การขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการ (8) การเยี่ยมชมเกษตรกร (9) จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร (10) การบริการข้อมูลต่างๆ (11) การมีศูนย์เรียนรู้ในชุมชน (12) การขึ้นทะเบียนการปลูกพืชรายเดือน (13) การได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

6. ปัญหาและข้อเสนอแนะการใช้บริการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

6.1 ปัญหาในการใช้บริการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

โดยภาพรวมปัญหาของเกษตรกรที่มารับบริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอยู่ในระดับน้อย เมื่อแยกประเด็นปัญหาของเกษตรกรในการใช้บริการอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ (1) การขาดงบประมาณสนับสนุน ส่วนปัญหาในระดับน้อย ได้แก่ (1) การขาดการประชาสัมพันธ์ (2) คณะกรรมการศูนย์ไม่เข้มแข็ง (3) การขาดความร่วมมือร่วมของสมาชิกของศูนย์ (4) จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิตการเกษตรไม่เหมาะสม (5) การให้บริการแก่ผู้ใช้บริการไม่ทั่วถึง (6) ขาดความสะดวกรวดเร็วในการบริการ (7) การบริหารจัดการศูนย์ขาดประสิทธิภาพ (8) การแก้ไขปัญหาไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ (9) สถานที่บริการไม่เหมาะสม (10) วิทยากรประจำจุดสาธิตการเกษตรไม่เหมาะสม (11) ความรู้ความสามารถของผู้ให้บริการไม่เพียงพอ

6.2 ข้อเสนอแนะในการใช้บริการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหาควรดูแลและทำเพื่อ

- 1) ด้านคณะกรรมการบริหารศูนย์มีข้อเสนอแนะให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กระจายทุกหมู่บ้าน สนใจเกษตรกร นำข่าวสารมาประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบ ควรมีความรู้ในด้านต่างๆ และสามารถถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรได้เป็นอย่างดี
- 2) ด้านสถานที่ตั้ง ควรเป็นจุดที่เกษตรกรมองเห็นได้ชัดเจน เดินทางมาติดต่อได้สะดวก
- 3) ด้านวิทยากร จุดสาธิต ควรให้มีเพิ่มมากขึ้นกระจายทุกหมู่บ้าน พบปะเกษตรกรบ่อยๆ ตามฤดูกาลปลูกพืช การถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เกษตรกรตามสถานที่
- 4) ด้านข้อมูลทางการเกษตรให้มีเอกสารทางด้านการเกษตรแจกให้กับเกษตรกร
- 5) ด้านการประชาสัมพันธ์ให้ประชาสัมพันธ์ข่าวสารการเกษตรให้มากทางหอกระจายเสียง ออกแผ่นพับทุกเดือน ออกหน่วยประชาสัมพันธ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

6) ด้านแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล ให้สนับสนุนโครงการต่างๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7.แนวทางพัฒนาศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหาครดและท่ามะปราง

7.1. ด้านการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตอาสา จัดทำแผนพัฒนาตำบลเป็น ควรเพิ่มบุคคลของอปท.เข้าเป็นคณะกรรมการ

7.2 การทำงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลควรมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน

7.3 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี ควรมีการพบปะพูดคุยกันเป็นประจำ

7.4 การบริหารจัดการข้อมูลควรมีข้อมูลไว้บริการประชาชน ณ สบกด. อาจจัดเป็นบอร์ด และเอกสารแผ่นพับ การบริการทางอินเทอร์เน็ต การบริการให้ความรู้ทางด้านการเกษตร

7.5 ข้อมูลที่ได้มาจะมีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้อง

7.6 การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลควรเข้าร่วมการจัดทำประชาคมความต้องการของหมู่บ้าน

7.7 ควรมีจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีในเรื่องต่างๆกระจายตามหมู่บ้าน

7.8 วิทยากรประจำศูนย์ควรเป็นผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นเป็นอย่างดี และควรมีวิทยากรสำรองในกรณีที่วิทยากรตัวจริงไม่อยู่

7.9 งานประชาสัมพันธ์ควรกระจายให้ทั่วทุกหมู่บ้าน

7.10 การประสานงานกับ อบต. โดยผ่านนายกเทศบาล ปลัดเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ซึ่งเป็นคณะกรรมการศูนย์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลของจังหวัดอุดรดิตถ์ มีประเด็นที่น่าสนใจควรนำมาอภิปรายดังนี้

2.1 ด้านบทบาทหน้าที่การดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลพบว่า คณะกรรมการบริการศูนย์ทั้ง 2 ศูนย์มีสถานที่ตั้งของศูนย์เป็นเอกเทศสะดวกต่อการมารับบริการ มีความสะอาด เป็นสัดส่วนมีเจ้าหน้าที่ประจำพร้อมให้บริการ มีข้อมูลที่ต้องการและเป็นปัจจุบัน มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์ ทุกๆเดือนเพื่อนำมติที่ประชุมไปใช้ในการปฏิบัติงาน จัดทำแผนพัฒนาการเกษตร โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาปัญหาของเกษตรกร จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรทั้งแผนถ่ายทอดเทคโนโลยี แผนลงทุน และแผนฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม และขอสนับสนุนงบประมาณจากภายนอก วิทยากรประจำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีความเชี่ยวชาญ เนื่องจากเป็นอาชีพประจำของวิทยากร มีการติดตามประเมินผลการถ่ายทอดเทคโนโลยี มีการประชาสัมพันธ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ผลการดำเนินงานและข้อมูลข่าวสารของทางราชการผ่านหอกระจายเสียง มีการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้มีการจดทะเบียน ให้บริการเกษตรกรด้านข้อมูลทางวิชาการ การผลิตสารชีวภัณฑ์ ให้คำปรึกษาปัญหาทางด้าน การเกษตร การตรวจวิเคราะห์ดิน น้ำ และเอกสารชีวภัณฑ์ให้กับเกษตรกรโดยไม่คิดค่าบริการ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของพรรณทิพา บุญอินทร์ (2553 : บทคัดย่อ) ที่ได้สรุปเกี่ยวกับการบริหารองค์กรของศูนย์บริการและ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแม่แฝกใหม่เป็นการบริหารองค์กรสมัยใหม่ในรูปแบบฮอโลสติกที่มีคณะกรรมการ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรร่วมกันบริหาร โดยมีเป้าหมายหลักในการบริหาร คือการพัฒนาเกษตรกรให้มี ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการให้บริการด้านข้อมูลวิชาการ ให้บริการวินิจฉัยศัตรูพืชและดินเบื้องต้น ให้บริการ เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตร จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรและให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่เกษตรกร ซึ่ง การบริหารองค์กรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบล

2.2 ด้านองค์ประกอบของศูนย์ฯ พบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.34 โดยเฉพาะข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลด้านกายภาพด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ได้ จัดบอร์ดไว้ที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เกษตรกรมาใช้บริการศูนย์ฯ ปีละ ประมาณ 1-2 ครั้ง เห็นว่าเกษตรกรยังเข้าไปใช้บริการที่ศูนย์ฯ น้อย เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล และนำข้อมูล ไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับอัจฉรา สุขสมบูรณ์ (2549 : 181) กล่าวว่าเกษตรกรเข้าไปใช้บริการที่ศูนย์ฯ ยัง น้อย คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ควรชักชวนให้เกษตรกรในพื้นที่เข้ามาใช้บริการที่ศูนย์ฯ เพิ่มมากขึ้น หาวีธีการที่ จะทำให้สื่อที่มีอยู่ในศูนย์ฯ เข้าถึงเกษตรกรได้มากที่สุด

2.3 ด้านความพึงพอใจของการใช้บริการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล พบว่าเกษตรกรโดยรวมมีความพอใจระดับมาก ค่าเฉลี่ย = 3.46 เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยแล้วพบว่าความพึงพอใจ ในการใช้บริการอยู่ในระดับมาก มี 8 ประเด็น ได้แก่ การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ความสะดวกในการรับบริการจาก ศูนย์ฯ การขึ้นทะเบียนผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ 3 ชนิด การให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตร การขึ้นทะเบียนผู้ประสบภัย ธรรมชาติ การประชาสัมพันธ์ การขึ้นทะเบียนการปลูกพืชรายเดือน จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร เพราะ เรื่องเหล่านี้เกษตรกรคาดหวังหรือมีความตั้งใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย = 3.69 และเกษตรกรก็ได้รับ ผลประโยชน์อย่างมากจากการคาดหวังนั้น โดยเฉพาะการขึ้นทะเบียนเกษตรกร มีผลให้เกษตรกรได้รับความ ช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น การรับจำนำพืชเศรษฐกิจ 3 ชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง โดย เกษตรกรสามารถขายผลผลิตได้ราคาสูงขึ้น การช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติ อีกทั้งเกษตรกรยังได้รับ คำปรึกษาทางด้านการเกษตร เกษตรกรได้รับข่าวสารทางการเกษตร การมีจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรที่ เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ง่าย และเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองได้ง่าย เกษตรกรได้รับแจก บังคับการผลิต สารชีวภัณฑ์ สอดคล้องกับวิรุฬ พรรณเทวี (2542, หน้า 11) ได้กล่าวไว้ว่าความรู้สึกภายในจิตใจ ของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความ ตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมาก

2.4 ด้านปัญหาในการใช้บริการปัญหาในการใช้บริการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หากตรวจและทำมาเพื่ออยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย = 2.27 เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยแล้วพบว่าปัญหาการขาด งบประมาณสนับสนุนเป็นปัญหาในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาความพึงพอใจของเกษตรกรในด้านการ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ปรากฏว่ามีความพอใจต่ำสุด เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ได้ประโยชน์ในด้านที่ตนเองต้องการ ฉะนั้นการจัดทำแผนพัฒนาตำบลต้องให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาความต้องการของตนเอง ต่างๆ จะได้สะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร หรือของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง และตรงประเด็น ทำให้ศูนย์บริการฯ ได้ข้อมูลเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรได้อย่างถูกต้อง สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและประชาสัมพันธ์การได้รับงบประมาณจากหน่วยงาน สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2548:42-44) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการบริหารงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี ดังนี้ 1) ช่วยสะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร หรือของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง และตรงประเด็น 2) ช่วยพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร เนื่องจากในกระบวนการมีส่วนร่วม จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความคิดเห็นระหว่างกัน ช่วยให้เกิดฉันทามติร่วมกันในหมู่เหล่า ทำให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ 3) ช่วยสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของผลงาน เนื่องจากพวกเขาคิดเอง ตัดสินใจเอง ทำเอง และรับผลประโยชน์เอง 4) ช่วยสร้างความรู้สึกรักท้องถิ่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม 5) ช่วยให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้วิธีแก้ไขปัญหาของตนเอง รวมทั้งการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของศูนย์ฯ ด้านแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ฉะนั้นการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบลต้องตรงกับปัญหาและความต้องการเกษตรกรในพื้นที่ โดยการจัดการประชาคมความต้องการทางภาคการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ร่วมกับองค์การปกครองท้องถิ่น

1.2 จากการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของศูนย์ฯ ด้านข้อมูลกายภาพ เศรษฐกิจ และด้านสังคม เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ฉะนั้นคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับเกษตรกร และใช้สื่อที่เหมาะสมในการประชาสัมพันธ์ให้กับเกษตรกร

1.3 จากการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของศูนย์ฯ ด้านจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง สมควรเพิ่มจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้ทั่วถึง และมีการพัฒนาปรับปรุงจุดถ่ายทอดฯ ให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

1.4 จากการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของศูนย์ฯ ด้านสมาชิกของศูนย์ฯ เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ จึงควรให้สมาชิกของศูนย์ฯ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ฯ และประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้กับสมาชิกทราบอยู่เสมอ

1.5 จากการวิจัยพบว่าความพึงพอใจด้านการบริการข้อมูลต่างๆ เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ควรประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบว่าศูนย์ฯ มีบริการข้อมูล บริการให้คำปรึกษาปัญหาทางการเกษตร บริการวิเคราะห์ดิน น้ำ แจกสารชีวภัณฑ์ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพฟรี เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ทราบว่าศูนย์ฯ มีบริการดังกล่าว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

1.6 จากการวิจัยพบว่าความพึงพอใจด้านการเขียนเขียนเกษตร เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯควรจัดศูนย์ฯ สัตว์จรหมุนเวียนตามหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ให้คำปรึกษา บริการวิเคราะห์ดิน น้ำ แจกสารชีวภัณฑ์ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ

1.7 จากการวิจัยการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หาดกรวดและท่ามะเพื่องผู้ให้บริการมีความพึงพอใจในระดับมาก ดังนั้นจึงควรสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้กับคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอื่นในจังหวัดอุดรธาติ้นำไปปฏิบัติ

1.8 จากการวิจัยพบว่าความพึงพอใจด้านการเตือนภัยต่างๆเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง กรมส่งเสริมการเกษตรควรแจ้งข่าวการระบาดของศัตรูพืช การเตือนภัยต่างๆ ผ่านคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับเกษตรกรทราบและหาวิธีป้องกัน

1.9 จากการวิจัยพบว่าความพึงพอใจด้านการมีศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชนและจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีให้มากขึ้นกระจายตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้

1.10 จากการวิจัยพบว่าความพึงพอใจด้านการได้งบประมาณจากอปท. เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง องค์การปกครองท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล และให้การสนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรให้มากขึ้น

2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลประสบผลสำเร็จเพื่อใช้ปรับปรุงในการปฏิบัติงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล

2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเพื่อให้ทราบว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมากน้อยเพียงใด

2.4 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเข้าใจในการถ่ายโอนภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อหาแนวทางให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.5 ควรศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกับการปฏิบัติงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตรกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2548) คู่มือประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หลักสูตร การจัดเวทีชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรและการจัดการเรียนรู้ โดยมหาวิทยาลัยเครือข่ายภายใต้โครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างกรมส่งเสริมการเกษตรกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กุมภาพันธ์ – กันยายน 2548
- กรมส่งเสริมการเกษตร (2551) *แนวทางปฏิบัติงานตามคู่มือการถ่ายทอดโอนภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตรให้กับองค์กรปกครองท้องถิ่น พิมพ์ครั้งที่ 2* กรุงเทพมหานคร สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี
- _____. (2551) สรุปผลการถอดบทเรียน การดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขอแ่ อำเภอมือง จังหวัดแพร่ กรุงเทพมหานคร กองวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร
- _____. (2552) คู่มือการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (สบกต.) กรุงเทพมหานคร สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี
- _____. (2552) สรุปผลการถอดบทเรียน การดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา กรุงเทพมหานคร กองวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร
- _____. (2553) สรุปผลการถอดบทเรียน การดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหนองไม้ซุง อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรุงเทพมหานคร กองวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร
- _____. (2554) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเทศบาลตำบลไชยปราการ เล่มที่ 1 ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเทศบาลตำบลไชยปราการ อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ (อัดสำเนา)
- ชนงกรณ์ คุณทลบุตร (2546) *หลักการจัดการ แนวคิดและสถานการณ์ธุรกิจปัจจุบัน* กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธงชัย สันติวงษ์ (2541) *ทฤษฎีองค์การและการออกแบบ* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- _____. (2543) *องค์การทฤษฎีและการออกแบบ* กรุงเทพมหานคร Management Center Bangkok
- นฤมล อรุณรัตน์ (2549) “ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหนองขาว อำเภอมือง จังหวัดสระบุรี” วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(ส่งเสริมการเกษตร) สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นิกร สมมั่ง (2552) “การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาลัษราชภัฏบุรีรัมย์
- นัฏฐพันธ์ เจริญนันท และ ฉัตยาพร เสมอใจ (2547) *การจัดการ (Management)* กรุงเทพมหานคร ซีเอ็ดดูเคชั่น
- ประหยัด ไชยสิงห์ (2551) “ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหนองสารเคช อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี” วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(ส่งเสริมการเกษตร) สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

- ปิ่นอนงค์ วงศ์บุญ(2553) “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรในจังหวัดมุกดาหาร” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- พรรณทิพา บุญอินทร์(2553) “การบริหารองค์กรแบบฮอโลลิสติกของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลแม่แฝกใหม่” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- มยุรี อนุমানราชชน (2551) *การบริหารโครงการ* กรุงเทพมหานคร คู่มือเบส จำกัด
- ยุทธ กัวยรรณ์ (2547) *การบริหารการผลิต* กรุงเทพมหานคร พิมพ์ดี จำกัด
- ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ความพึงพอใจในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์.
- วิศิษฐ์ สิทธิเกสร(2550) “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดอุทัยธานี” วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์ (2543) *องค์การและการจัดการ* กรุงเทพมหานคร ซีรฟิล์ม
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545) *องค์การและการจัดการ* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ธรรมสาร
- สมชาย เรืองเดช(2552) “ความพึงพอใจของคณะกรรมการบริหารศูนย์ต่อการดำเนินงาน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดระนอง” สำนักงานเกษตรจังหวัดระนอง(อัดสำเนา)
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2544) *การบริหารโครงการ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สมารธรรม
- สมยศ มโนวงศ์ (2549) “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจังหวัดนครสวรรค์” วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุขสังวาลย์ เมลิตทอง (2554) ผลการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดกาฬสินธุ์ วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
- สาคร สุขศรีวงศ์ (2552) *การจัดการจากมุมมองนักบริหาร* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร จี.พี.ไซเบอร์พริ้นท์ จำกัด
- เสมอ แผนปั้น (2548) “ความต้องการของเกษตรกรต่อบทบาทการดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
- อนิวัช แก้วจางค์ (2552) *หลักการจัดการ* พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง กรุงเทพมหานคร นาศิลป์ โฆษณา จำกัด